

4. Funkcje gospodarcze – stan wyjściowy i zmiany

U progu okresu transformacji ujęte w tym studium małe miasta odgrywały głównie rolę lokalnych ośrodków usług i handlu, jak również ośrodków przemysłowych, łącząc w większości przypadków w różnych proporcjach te funkcje. Do tej grupy można zaliczyć Chorzele, Lubawę, Olsztynek, Ornetę, Raciąż, Reszel, Szczuczyn i Susz. Z kolei, Biała Piska, Brańsk, Ciechanowiec, Dąbrowa Białostocka, Górowo Iławeckie i Sejny (także Myszyniec), to ośrodki o głównie lokalnym (Sejny – ponadlokalnym) zasięgu funkcji społecznych i gospodarczych. Inne działalności dominowały w pozostałych miastach. Przy znacznym udziale przemysłu, było (i jest) to w Barczewie rola siedziby zakładu karnego, a w Lidzbarku – ośrodka turystyczno-wypoczynkowego. Czarna Białostocka rozwinęła się jako wyspecjalizowany ośrodek przemysłowy, natomiast Korsze stanowiły ważny węzeł kolejowy. Ówczesną, niepełną strukturę zatrudnienia przedstawia tab. 3.

Zmiany okresu transformacji systemowej odbiły się silnie na dwóch kluczowych segmentach bazy ekonomicznej małych miast, jakimi były z jednej strony przemysł przetwórczy, a z drugiej, w następstwie restrukturyzacji rolnictwa, usługi produkcyjne świadczone na rzecz otaczających te miasta obszarów rolniczych i leśnych. W obydwu przypadkach oznaczały one likwidację części państwowych zakładów produkcyjnych i usługowych, jak również znaczne zmniejszenie zatrudnienia w tych, które zostały zachowane w całości lub w części w procesie prywatyzacji. Jednocześnie okres ten przyniósł zróżnicowany rozwój lokalnej przedsiębiorczości, a w niektórych miastach także pojawienie się zagranicznych inwestorów.

Przemiany tego okresu można zilustrować przykładami zaczerpniętymi z przeprowadzonych wywiadów. W Korszach oznaczały one praktyczną likwidację, jak to określono, trzech filarów lokalnej gospodarki – kolejowych zakładów remontowych, fabryki sieci rybackich, jak również dużych państwowych gospodarstw rolnych działających w otoczeniu miasta.

W Górowie Iławeckim zamknięto zajmujący ponad dwa hektary powierzchni Państwowy Ośrodek Maszynowy, a część jego zabudowań przejęły markety i magazyny. Likwidacji uległy także powstałe w latach 60. zakłady mleczarskie. Podobnie było w Dąbrowie Białostockiej, gdzie oprócz zatrudniającego ok. trzystu osób ośrodka maszynowego, zlikwidowano także spółdzielnię usług rolniczych, jak również chemiczną spółdzielnię pracy. W Szczuczynie był POM, spółdzielnia budow-

Tabela 3. Liczba oraz udział (%) pracujących poza rolnictwem w wybranych działach gospodarki, 1992

Miasto	Pracujący ogółem	przemysł	budownictwo	transport	handel	gospodarka komunalna	oświata i wychowanie	ochrona zdrowia, opieka społ.
Barczewo	1 586	32,2	1,3	3,4	8,7	6,3	5,8	16,8
Biała Piska	753	16,3	–	2,1	24,6	12,1	19,7	3,3
Brańsk	703	18,5	4,3	2,4	19,1	3,2	10,7	7,1
Chorzelo	610	46,4	2,1	2,0	7,9	3,4	16,7	7,5
Ciechanowiec	847	8,0	10,6	1,3	19,1	4,3	18,6	18,7
Czarna Białostocka	1 470	60,7	–	3,0	3,9	3,5	10,7	3,2
Dąbrowa Białostocka	1 579	23,3	2,1	8,3	13,4	1,1	9,5	19,4
Górowo Iławeckie	1 065	17,1	1,3	1,8	16,2	8,8	20,6	11,5
Korsze	1 664	18,0	0,1	49,6	8,1	4,8	7,2	3,0
Lidzbark	1 814	51,3	1,1	2,6	3,3	3,5	11,4	9,3
Lubawa	2 184	37,0	–	0,1	12,2	5,3	13,0	7,7
Olsztynek	1 905	32,9	1,7	1,9	12,0	2,3	12,5	10,4
Orneta	1 933	36,6	2,8	1,0	19,1	6,2	12,7	5,5
Raciąż	1 089	48,0	1,3	3,7	8,4	4,4	15,4	4,8
Reszel	1 571	46,4	–	–	6,0	6,8	15,7	12,3
Sejny	1 356	13,1	0,8	5,7	9,5	0,7	17,3	19,6
Susz	1 164	19,4	5,6	2,8	18,4	6,1	13,7	14,7
Szczuczyn	619	25,5	14,4	1,5	13,1	3,2	24,1	15,2

 Źródło: GUS, *Miasta w Polsce*. Warszawa 1994.

Uwaga: Myszyniec nie został uwzględniony w zestawieniu, gdyż prawa miejskie uzyskał w 1993 r.

nictwa wiejskiego, zakład naprawy maszyn rolniczych. W Ornecie likwidacji uległy m.in. zakłady odzieżowe i fabryka nawozów sztucznych; w Lidzbarku zatrudniająca ok. tysiąca osób garbarnia; w Ciechanowcu zakład produkcji zabawek, a w Raciążu zakłady urządzeń telefonicznych Polmet. W Białej Piskiej: *była mleczarnia, zakład przetwórstwa leśnego, centrala nasienna, państwowe zakłady zbożowe... to wszystko zniknęło... po zakładzie drzewnym zostały puste hale, centrala nasienna została całkowicie zlikwidowana, a cała infrastruktura zniszczona, został tylko plac*. Zmiany na dużą skalę dotknęły Czarną Białostocką, gdy zamknięto zbudowane w latach 50., zatrudniające ponad 2500 pracowników zakłady przemysłu metalowego, w pobliżu których powstało to miasto. Po ich likwidacji i kilkunastoletniej przerwie, na poddanym rewitalizacji terenie został utworzony Podlaski Park Przemysłowy.

Również w kilku innych spośród badanych miast, w tym w Ciechanowcu, Brańsku, Szczuczynie, Lidzbarku, ubytki wcześniej pełnionych funkcji z czasem zostały wypełnione przez nowe działalności gospodarcze. W Chorzelach i Reszlu, a zwłaszcza w Olsztynku przetrwały, przy zmienionej formie własnościowej, ważne dla gospodarki tych miast zakłady. W Suszu powstały ponadto nowe firmy przemysłowe. W odniesieniu do Lubawy można mówić o silnym rozwoju, jako wyspecjalizowanego ośrodka przemysłowego.